

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Медичний інститут
Кафедра психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

Іщенко Н.М.

“ ” 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІДЕЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Спеціальність 053 «Психологія»

Розробник

Амплесва О. М.

В.о. завідувача кафедри розробника

Каневський В. І.

В.о. завідувача кафедри спеціальності

Каневський В. І.

Гарант освітньої програми

Каневський В. І.

Директор інституту

Грищенко Г. В.

Директор НН ІПО

Норд Г. Л.

В. о. начальник НМВ

Калініченко В.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Ідеї гуманістичної психології	
Галузь знань	05 – Соціальні та поведінкові науки	
Спеціальність	053 – Психологія	
Спеціалізація (якщо є)		
Освітня програма	Психологія	
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	5	
Навчальний рік	2019-2020, 2020 -2021	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	9	13, 14
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	6 кредитів / 180 годин	
Структура курсу: лекції семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	30 год. лекцій 30 год. семінарські заняття 120 год. самостійної роботи студентів	10 год. лекцій 10 год. семінарські заняття 160 год. самостійної роботи студентів
Відсоток аудиторного навантаження	33%	11%
Мова викладання	українська	
Форма підсумкового контролю	іспит	

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: формування у студентів уявлення про гуманістичну психологію як професійно необхідну науково-практичну дисципліну. Змістом дисципліни є підготовка гуманістично зорієнтованого, професійно компетентного спеціаліста у сфері психології, який розуміє необхідність максимальної творчої самореалізації та самоактуалізації.

Завдання:

- сприяти формуванню у студентів цілісного уявлення про гуманістичну психологію, етапи її зародження та розвитку і т.д.;
- розширення світоглядного і професійного горизонту в результаті ознайомлення з розвитком гуманістичного напрямку психології;
- забезпечення тісного взаємозв'язок теоретичного та практичного курсів навчання;
- формування студентами навичок свідомого самоконтролю та саморегуляції власних психічних станів та поведінки;
- засвоєння студентами уявлення про те, що означає справжнє психічне здоров'я, і виділивши в якості предмета психології вищі цінності, самоактуалізації особистості, творчість, любов, свободу, відповідальність, автономію, психічне здоров'я, етику міжособистісної комунікації.

Основні вимоги до рівня засвоєння змісту курсу: студенти повинні знати теоретичний і практичний матеріал дисципліни, мати чітке уявлення про умови й передумови її виникнення; а також уміти користуватися базовими поняттями дисципліни для практичних цілей, бачити можливості застосування даних понять в основних сферах життя.

Отже, у результаті вивчення дисципліни «Ідеї гуманістичної психології» студент повинен *знати*:

- основні теоретичні засади гуманістичної психології;
- основні терміни й поняття, історію розвитку даного напрямку у психології;

- теорії гуманістичної психології, їх зміст та основних представників.

уміти:

- встановлювати емпатичний і довірчий контакт, здійснювати підтримку інших людей;
- вирішувати конфліктні та проблемні ситуації майбутніх клієнтів на засадах гуманістичної психології.

володіти:

- навичками аналізу своєї діяльності й умінням застосовувати методи емоційної та когнітивної регуляції (для оптимізації) власної діяльності і психічного стану.

Міждисциплінарні зв'язки. Пропонований курс у плані змісту взаємопов'язаний із соціальною психологією, історією психології, психологією особистості, конфліктологією, психологією управління персоналом.

Програмні компетенції

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2 Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях професійної діяльності.

ЗК3 Знання та розуміння предметної області та специфіки професійної діяльності психолога.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК1 Знання основних термінів й понять гуманістичної психології.

ФК13 Здатність встановлювати емпатичний і довірчий контакт, здійснювати підтримку інших людей та володіти навичками аналізу своєї діяльності й умінням застосовувати методи емоційної та когнітивної регуляції (для оптимізації) власної діяльності і психічного стану.

3.Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
	<i>Гуманістична психологія як наука і навчальна дисципліна</i>	2	2	8
2	<i>Історичні передумови виникнення гуманістичної психології</i>	2	2	8
3	<i>Основні поняття, терміни, методологія та методи дослідження гуманістичної психології</i>	2	2	8
4	<i>Розвиток гуманістичної психології закордоном</i>	2	2	8
5	<i>Гуманістично орієнтований підхід до розвитку особистості в Україні</i>	2	2	8
6	<i>Проблема особистості у гуманістичній психології</i>	2	2	8
7	<i>Розвиток ідеї самоактуалізації у творчості психологів-гуманістів</i>	2	2	8
8	<i>Диспозиційна теорія особистості Г. Олпорта: концепція рис особистості</i>	2	2	8
9	<i>Екзистенціальна психологія В. Франкла</i>	2	2	8
10	<i>Гуманістична теорія особистості Е. Фромма</i>	2	2	8
11	<i>Основні положення теорії особистості К. Роджерса</i>	2	2	8
12	<i>Гуманістична теорія особистості А. Маслоу</i>	2	2	8
13	<i>Транзактний аналіз Е.Берна та його практичне застосування</i>	2	2	8
14	<i>Проблема творчості у гуманістичній психології</i>	2	2	8
15	<i>Трансценденція як вищий рівень самоактуалізації людини</i>	2	2	8
	Всього за курсом	30	30	120

Заочна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
	<i>Історичні передумови виникнення гуманістичної психології. Гуманістична психологія як наука і навчальна дисципліна</i>	2	2	32
2	<i>Розвиток гуманістичної психології за кордоном. Гуманістично орієнтований підхід до розвитку особистості в Україні</i>	2	2	32
3	<i>Проблема особистості у гуманістичній психології</i>	2	2	32
4	<i>Розвиток ідеї самоактуалізації у творчості психологів-гуманістів</i>	2	2	32
5	<i>Проблема творчості у гуманістичній психології</i>	2	2	32
	Всього за курсом	10	10	160

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

Денна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Гуманістична психологія як наука і навчальна дисципліна <ol style="list-style-type: none">1. Предмет, завдання, принципи та значення гуманістичної психології.2. Актуальність вивчення гуманістичної психології як науки і навчальної дисципліни.3. Принципи розвитку гуманістичної психології за А. Маслоу (індивід як єдине ціле, несумісність експериментів на тваринах, добро як внутрішня природа людства, творчий потенціал особистості, акцент на психічному здоров'ї).4. Розвитку гуманістичної психології за Дж. Б'юдженалом (людина перевищує суму своїх частин, унікальність людського буття, безперервність суб'єктивного досвіду особистості, свобода вибору і відповідальність, інтенційність індивіда).
2	Тема 2. Історичні передумови виникнення гуманістичної психології <ol style="list-style-type: none">1. Гуманістичний напрямок у психології: історія і сучасність.2. Філософські передумови виникнення гуманістичної психології.3. Гуманістичний альтернативний рух – третя сила у психологічній науці.4. Сучасний розвиток гуманістичних ідей. Основні теоретичні напрямки гуманізму.5. Базові постулати екзистенційної парадигми.6. Основні поняття та положення трансперсональної психології.7. Трансперсональний проект у російській культурі. Розвиток християнської психології в сучасному англomовному світі, Україні та Росії.
3	Тема 3. Основні поняття, терміни, методологія та методи дослідження гуманістичної психології <ol style="list-style-type: none">1. Методологія та методи дослідження гуманістичної психології.2. Методологічні засади психологічного дослідження.3. Спостереження та експеримент як основні методи гуманістичної психології. Новітні методи дослідження у гуманістичній психології.4. Основні поняття гуманістичної психології.
4	Тема 4. Розвиток гуманістичної психології закордоном <ol style="list-style-type: none">1. Розвиток гуманістичної психології у США, Німеччині, Франції.2. К. Роджерс та А. Маслоу як фундатори гуманістичної психології та взірці високодуховного професіоналізму.3. Внесок Р. Мей, Г.Олпорта і Дж. Б'юдженала у розвиток гуманістичного альтернативного руху.4. Екзистенційні концепції розвитку особистості у Франції (Ж.-П. Сартр, П. Рікер).5. Екзистенційні потреби Е.Фромма.6. Концепція В.Франкла про пошук сенсу життя як мотиваційну тенденцію особистості, ноогенний невроз, поняття про життєвий вакуум.

5	<p>Тема 5. Гуманістично орієнтований підхід до розвитку особистості в Україні</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманістичні ідеї Київської Русі. 2. Концепція “сродної праці” Г. Сковороди. 3. Гуманістична концепція дитячого щастя В. Сухомлинського. 4. Особливості індивідуалізації навчання Г. Костюка. 5. Проблеми гуманізації освіти в Україні та раціогуманістичний підхід у психології Г. Балла. 6. Специфіка сучасного гуманістично зорієнтованого навчання, ідеї А. Фурмана.
6	<p>Тема 6. Проблема особистості у гуманістичній психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цілісна структурна модель душевного життя людини Філіпа Лерша. 2. Функціональне коло переживання як горизонтальний динамічний біполярно-цілісний зв’язок людини зі світом. 3. Модель душевного розшарування особистості. 4. Феномен соціалізації індивіда: поняття, зміст, стадії. Кватерність “суб’єкт – особистість – індивідуальність – універсум”. 5. Поняття про Я-концепцію людини як оригінальний конструкт самості (за К. Роджерсом). 6. Когнітивна, емоційно-оцінкова, поведінкова і спонтанно-духовна складові Я-концепції (за О.Є. Гуменюк). 7. Проблема адаптації у психології. Поняття загрози та захисних психологічних механізмів. 8. Самосприйняття і психологічна адаптація. Самоприйняття і прийняття інших. Зміст, різновиди, типи адаптаційних процесів 9. Аптайм як стан усвідомленості відчуттів, думок, адекватність чуттєвого досвіду. Зв’язок аптайму та поняття «тут і зараз» (гештальтпсихологія). 10. Використання "аптаймівського" і "даунтаймівського" піднесення інформації при спілкуванні з групою (суспільством) або одиничним партнером по спілкуванню.
7	<p>Тема 7. Розвиток ідеї самоактуалізації у творчості психологів-гуманістів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття самоактуалізації та її передумови у гуманістичній психології (за К. Гольдштейном, К. Роджерсом). 2. Філософські передумови концепції самоактуалізації. 3. Проблема добра ізла у творчості фундаторів гуманістичної парадигми. 4. Дослідження свободи вибору психологами-гуманістами. 5. Застосування гуманістичних ідей у психотерапії, навчанні, консультуванні, менеджменті та інших галузях науки суспільної практики. 6. Поняття синергії суспільства (за А. Маслоу). 7. Погляди на суспільство К. Роджерса.
8	<p>Тема 8. Диспозиційна теорія особистості Г. Олпорта: концепція рис особистості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальне поняття про диспозиційний напрям у теорії особистості. 2. Гордон Олпорт: особиста історія. 3. Основні принципи та концепції теорії Олпорта: структура особистості; особистісні риси; характеристики рис. 4. Типи індивідуальних диспозицій: координільні, центральні та вторинні риси особистості. Поняття пропріуму (самості). 5. Стадії розвитку пропріуму. 6. Поняття про функціональну автономію та зрілість особистості. 7. Погляд Олпорта на мотивацію. 8. Два види функціональної автономії. 9. Поняття про зрілу особистість. 10. Природа людини з точки зору теорії Олпорта. 11. Емпірична валідація теорії особистісних рис: ідеографічне вивчення структури особистості.

	12. Вивчення цінностей людини.
9	<p>Тема 9. Екзистенціальна психологія В. Франкла</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В.Франкл: особиста історія. 2. Витоки екзистенціального аналізу В. Франкла. 3. Вчення про прагнення до смислу, про смисл життя, про свободу волі. 4. Загальні цінності людини: творчості, переживання, відношення. 5. Логотерапія як практичне застосування екзистенціального аналізу. 6. Техніки логотерапії.
10	<p>Тема 10. Гуманістична теорія особистості Е. Фромма</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Е. Фромм як фундатор гуманістичної теорії особистості. 2. Основні концепції та принципи теорії Фромма: втеча від свободи та її механізми ; позитивна свобода; екзистенційні потреби людини. 3. Соціальні типи характеру за Е. Фроммом.
11	<p>Тема 11. Основні положення теорії особистості К. Роджерса</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальне поняття про феноменологічний підхід до вивчення людини. 2. К. Роджерс: особиста історія. 3. Основні принципи та поняття феноменології Роджерса: внутрішня система координат; психологічна реальність; панування суб'єктивного досвіду; Я-концепція; переживання загрози та процес захисту. 4. Практичне застосування концепції К. Роджерса. 5. Природа людини з точки зору теорії Роджерса: позитивна сутність; тенденція актуалізації як керуючий мотив життя. 6. Поняття про повноцінно функціонуючу людину, її п'ять основних характеристик. Точка зору Роджерса на наукові дослідження. 7. Техніка Q-сортування у дослідженні Я-концепції . 8. Терапія, центрована на людині: умови, що дозволяють людині змінитися Застосування терапевтичних принципів Роджерса в індивідуальному консультуванні та груповій роботі з клієнтами.
12	<p>Тема 12. Гуманістична теорія особистості А. Маслоу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманістичний напрям – “третя сила” у психології. 2. А. Маслоу: особиста історія. 3. Основні принципи гуманістичної теорії особистості: особа як цілісність; творчий потенціал; ієрархія потреб; дефіцитарна мотивація і мотивація зростання; метапатології. 4. Основні положення Маслоу про природу людини. 5. Практичне застосування концепції Маслоу. 6. Природа людини з точки зору теорії гуманістичної психології. 7. Емпірична валідизація гуманістичної теорії: дослідження самоактуалізації. Характеристика особистостей, які само актуалізуються. 8. Психологічна утопія А. Маслоу.
13	<p>Тема 13. Транзактний аналіз Е.Берна та його практичне застосування</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Психодинамічна концепція в інтерпретації Е. Берна. 2. Структура особистості за Берном . 3. Функції “дитини”, “батька” та “дорослого”. 4. Сутність комунікацій і природа міжособистісного конфлікту в теорії Берна. 5. Природа людини з точки зору транзактного аналізу. 6. Транзактний аналіз у практиці індивідуальної та групової терапії. 7. Теорія життєвих сценаріїв.
14	<p>Тема 14. Проблема творчості у гуманістичній психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення творчості. Психологічні теорії творчості (психоаналітична, теорія

	<p>бісоціальності, екзистенційна теорія М. Бердяєва).</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Генетична психологія творчості В.А. Роменця. 3. Загальна природа та стадії творчого процесу. 4. Вчинок і моральна творчість. Способи вивільнення творчого потенціалу. 5. Чотири складові “сили особистості”: ідеалізм, гармонія, самоконтроль, здолання труднощів. 6. Десять заповідей творчої особистості П. Вайнцвайга.
15	<p>Тема 15. Трансценденція як вищий рівень самоактуалізації людини</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття трансценденції. 2. Порівняльний аналіз характерологічних особливостей здорових самоактуалізованих людей та трансцендентів. 3. Творчий аспект трансценденції. 4. Народження, смерть і трансценденція у психотерапії С. Грофа. 5. Трансцендентний досвід і його ставлення до релігії та неврозів.

План лекцій (заочна форма)

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Історичні передумови виникнення гуманістичної психології. Гуманістична психологія як наука і навчальна дисципліна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет, завдання, принципи та значення гуманістичної психології. 2. Актуальність вивчення гуманістичної психології як науки і навчальної дисципліни. 3. Гуманістичний напрямок у психології: історія і сучасність. 4. Філософські передумови виникнення гуманістичної психології. 5. Гуманістичний альтернативний рух – третя сила у психологічній науці. 6. Сучасний розвиток гуманістичних ідей. Основні теоретичні напрямки гуманізму. 7. Базові постулати екзистенційної парадигми. 8. Основні поняття та положення трансперсональної психології. 9. Трансперсональний проєкт у російській культурі. Розвиток християнської психології в сучасному англomовному світі, Україні та Росії.
2	<p>Тема 2. Розвиток гуманістичної психології закордоном. Гуманістично орієнтований підхід до розвитку особистості в Україні.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток гуманістичної психології у США, Німеччині, Франції. 2. К. Роджерс та А. Маслоу як фундатори гуманістичної психології та взірці високодуховного професіоналізму. 3. Внесок Р. Мея, Г.Олпорта і Дж. Б'юджентала у розвиток гуманістичного альтернативного руху. 4. Екзистенційні концепції розвитку особистості у Франції (Ж.-П. Сартр, П. Рікер). 5. Екзистенційні потреби Е.Фромма. 6. Концепція В.Франкла про пошук сенсу життя як мотиваційну тенденцію особистості, ноогенний невроз, поняття про життєвий вакуум. Гуманістичні ідеї Київської Русі. 7. Концепція “сродної праці” Г. Сковороди. 8. Гуманістична концепція дитячого щастя В. Сухомлинського. 9. Особливості індивідуалізації навчання Г. Костюка. 10. Проблеми гуманізації освіти в Україні та раціогуманістичний підхід у

	<p>психології Г. Балла.</p> <p>11. Специфіка сучасного гуманістично зорієнтованого навчання, ідеї А. Фурмана</p>
3	<p>Тема 3. Проблема особистості у гуманістичній психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цілісна структурна модель душевного життя людини Філіпа Лерша. 2. Функціональне коло переживання як горизонтальний динамічний біполярно-цілісний зв'язок людини зі світом. 3. Модель душевного розшарування особистості. 4. Феномен соціалізації індивіда: поняття, зміст, стадії. Кватерність “суб’єкт – особистість – індивідуальність – універсум”. 5. Поняття про Я-концепцію людини як оригінальний конструкт самості (за К. Роджерсом). 6. Когнітивна, емоційно-оцінювальна, поведінкова і спонтанно-духовна складові Я-концепції (за О.Є. Гуменюк). 7. Проблема адаптації у психології. Поняття загрози та захисних психологічних механізмів. 8. Самосприйняття і психологічна адаптація. Самосприйняття і прийняття інших. Зміст, різновиди, типи адаптаційних процесів 9. Аптайм як стан усвідомленості відчуттів, думок, адекватність чуттєвого досвіду. Зв'язок аптайму та поняття «тут і зараз» (гештальтпсихологія). 10. Використання "аптаймівського" і "даунтаймівського" піднесення інформації при спілкуванні з групою (суспільством) або одиничним партнером по спілкуванню.
4	<p>Тема 4. Розвиток ідеї самоактуалізації у творчості психологів-гуманістів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття самоактуалізації та її передумови у гуманістичній психології (за К. Гольдштейном, К. Роджерсом). 2. Філософські передумови концепції самоактуалізації. 3. Проблема добра ізла у творчості фундаторів гуманістичної парадигми. 4. Дослідження свободи вибору психологами-гуманістами. 5. Застосування гуманістичних ідей у психотерапії, навчанні, консультуванні, менеджменті та інших галузях науки суспільної практики. 6. Поняття синергії суспільства (за А. Маслоу). 7. Погляди на суспільство К. Роджерса.
5	<p>Тема 5. Проблема творчості у гуманістичній психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення творчості. Психологічні теорії творчості (психоаналітична, теорія бісоціальності, екзистенційна теорія М. Бердяєва). 2. Генетична психологія творчості В.А. Роменця. 3. Загальна природа та стадії творчого процесу. 4. Вчинок і моральна творчість. Способи вивільнення творчого потенціалу. 5. Чотири складові “сили особистості”: ідеалізм, гармонія, самоконтроль, здолання труднощів. 6. Десять заповідей творчої особистості П. Вайнцвайга.

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових)

занять

Денна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Гуманістична психологія як наука і навчальна дисципліна

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет, завдання, принципи та значення гуманістичної психології. 2. Актуальність вивчення гуманістичної психології як науки і навчальної дисципліни. 3. Принципи розвитку гуманістичної психології за А. Маслоу (індивід як єдине ціле, несумісність експериментів на тваринах, добро як внутрішня природа людства, творчий потенціал особистості, акцент на психічному здоров'ї). 4. Розвитку гуманістичної психології за Дж. Б'юдженалом (людина перевищує суму своїх частин, унікальність людського буття, безперервність суб'єктивного досвіду особистості, свобода вибору і відповідальність, інтенційність індивіда).
2	<p>Тема 2. Історичні передумови виникнення гуманістичної психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманістичний напрямок у психології: історія і сучасність. 2. Філософські передумови виникнення гуманістичної психології. 3. Гуманістичний альтернативний рух – третя сила у психологічній науці. 4. Сучасний розвиток гуманістичних ідей. Основні теоретичні напрямки гуманізму. 5. Базові постулати екзистенційної парадигми. 6. Основні поняття та положення трансперсональної психології. 7. Трансперсональний проект у російській культурі. Розвиток християнської психології в сучасному англomовному світі, Україні та Росії.
3	<p>Тема 3. Основні поняття, терміни, методологія та методи дослідження гуманістичної психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Методологія та методи дослідження гуманістичної психології. 2. Методологічні засади психологічного дослідження. 3. Спостереження та експеримент як основні методи гуманістичної психології. Новітні методи дослідження у гуманістичній психології. 4. Основні поняття гуманістичної психології.
4	<p>Тема 4. Розвиток гуманістичної психології закордоном</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток гуманістичної психології у США, Німеччині, Франції. 2. К. Роджерс та А. Маслоу як фундатори гуманістичної психології та взірці високодуховного професіоналізму. 3. Внесок Р. Мейя, Г.Олпорта і Дж. Б'юдженала у розвиток гуманістичного альтернативного руху. 4. Екзистенційні концепції розвитку особистості у Франції (Ж.-П. Сартр, П. Рікер). 5. Екзистенційні потреби Е.Фромма. 6. Концепція В.Франкла про пошук сенсу життя як мотиваційну тенденціюособистості, ноогенний невроз, поняття про життєвий вакуум.
5	<p>Тема 5. Гуманістично орієнтований підхід до розвитку особистості в Україні</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманістичні ідеї Київської Русі. 2. Концепція “сродної праці” Г. Сковороди. 3. Гуманістична концепція дитячого щастя В. Сухомлинського. 4. Особливості індивідуалізації навчання Г. Костюка. 5. Проблеми гуманізації освіти в Україні та раціогуманістичний підхід у психології Г. Балла. 6. Специфіка сучасного гуманістично зорієнтованого навчання, ідеї А. Фурмана.

6	<p>Тема 6. Проблема особистості у гуманістичній психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цілісна структурна модель душевного життя людини Філіпа Лерша. 2. Функціональне коло переживання як горизонтальний динамічний біполярно-цілісний зв'язок людини зі світом. 3. Модель душевного розшарування особистості. 4. Феномен соціалізації індивіда: поняття, зміст, стадії. Кватерність “суб’єкт – особистість – індивідуальність – універсум”. 5. Поняття про Я-концепцію людини як оригінальний конструкт самості (за К. Роджерсом). 6. Когнітивна, емоційно-оцінкова, поведінкова і спонтанно-духовна складові Я-концепції (за О.Є. Гуменюк). 7. Проблема адаптації у психології. Поняття загрози та захисних психологічних механізмів. 8. Самосприйняття і психологічна адаптація. Самоприйняття і прийняття інших. Зміст, різновиди, типи адаптаційних процесів 9. Аптайм як стан усвідомленості відчуттів, думок, адекватність чуттєвого досвіду. Зв'язок аптайму та поняття «тут і зараз» (гештальтпсихологія). 10. Використання "аптаймівського" і "даунтаймівського" піднесення інформації при спілкуванні з групою (суспільством) або одиничним партнером по спілкуванню.
7	<p>Тема 7. Розвиток ідеї самоактуалізації у творчості психологів-гуманістів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття самоактуалізації та її передумови у гуманістичній психології (за К. Гольдштейном, К. Роджерсом). 2. Філософські передумови концепції самоактуалізації. 3. Проблема добра ізла у творчості фундаторів гуманістичної парадигми. 4. Дослідження свободи вибору психологами-гуманістами. 5. Застосування гуманістичних ідей у психотерапії, навчанні, консультуванні, менеджменті та інших галузях науки суспільної практики. 6. Поняття синергії суспільства (за А. Маслоу). 7. Погляди на суспільство К. Роджерса.
8	<p>Тема 8. Диспозиційна теорія особистості Г. Олпорта: концепція рис особистості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальне поняття про диспозиційний напрям у теорії особистості. 2. Гордон Олпорт: особиста історія. 3. Основні принципи та концепції теорії Олпорта: структура особистості; особистісні риси; характеристики рис. 4. Типи індивідуальних диспозицій: координільні, центральні та вторинні риси особистості. Поняття пропріуму (самості). 5. Стадії розвитку пропріуму. 6. Поняття про функціональну автономію та зрілість особистості. 7. Погляд Олпорта на мотивацію. 8. Два види функціональної автономії. 9. Поняття про зрілу особистість. 10. Природа людини з точки зору теорії Олпорта. 11. Емпірична валідизація теорії особистісних рис: ідеографічне вивчення структури особистості. 12. Вивчення цінностей людини.
9	<p>Тема 9. Екзистенціальна психологія В. Франкла</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В.Франкл: особиста історія. 2. Витоки екзистенціального аналізу В. Франкла. 3. Вчення про прагнення до смислу, про смисл життя, про свободу волі. 4. Загальні цінності людини: творчості, переживання, відношення. 5. Логотерапія як практичне застосування екзистенціального аналізу. 6. Техніки логотерапії.

10	<p>Тема 10. Гуманістична теорія особистості Е. Фромма</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Е. Фромм як фундатор гуманістичної теорії особистості. 2. Основні концепції та принципи теорії Фромма: втеча від свободи та її механізми ; позитивна свобода; екзистенційні потреби людини. 3. Соціальні типи характеру за Е. Фроммом.
11	<p>Тема 11. Основні положення теорії особистості К. Роджерса</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальне поняття про феноменологічний підхід до вивчення людини. 2. К. Роджерс: особиста історія. 3. Основні принципи та поняття феноменології Роджерса: внутрішня система координат; психологічна реальність; панування суб'єктивного досвіду; Я-концепція; переживання загрози та процес захисту. 4. Практичне застосування концепції К. Роджерса. 5. Природа людини з точки зору теорії Роджерса: позитивна сутність; тенденція актуалізації як керуючий мотив життя. 6. Поняття про повноцінно функціонуючу людину, її п'ять основних характеристик. Точка зору Роджерса на наукові дослідження. 7. Техніка Q-сортування у дослідженні Я-концепції . 8. Терапія, центрована на людині: умови, що дозволяють людині змінитися Застосування терапевтичних принципів Роджерса в індивідуальному консультуванні та груповій роботі з клієнтами.
12	<p>Тема 12. Гуманістична теорія особистості А. Маслоу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманістичний напрям – “третя сила” у психології. 2. А. Маслоу: особиста історія. 3. Основні принципи гуманістичної теорії особистості: особа як цілісність; творчий потенціал; ієрархія потреб; дефіцитарна мотивація і мотивація зростання; метапатології. 4. Основні положення Маслоу про природу людини. 5. Практичне застосування концепції Маслоу. 6. Природа людини з точки зору теорії гуманістичної психології. 7. Емпірична валідизація гуманістичної теорії: дослідження самоактуалізації. Характеристика особистостей, які само актуалізуються. 8. Психологічна утопія А. Маслоу.
13	<p>Тема 13. Транзактний аналіз Е.Берна та його практичне застосування</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Психодинамічна концепція в інтерпретації Е. Берна. 2. Структура особистості за Берном . 3. Функції “дитини”, “батька” та “дорослого”. 4. Сутність комунікацій і природа міжособистісного конфлікту в теорії Берна. 5. Природа людини з точки зору трансактного аналізу. 6. Транзактний аналіз у практиці індивідуальної та групової терапії. 7. Теорія життєвих сценаріїв.
14	<p>Тема 14. Проблема творчості у гуманістичній психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення творчості. Психологічні теорії творчості (психоаналітична, теорія біосоціальності, екзистенційна теорія М. Бердяєва). 2. Генетична психологія творчості В.А. Роменця. 3. Загальна природа та стадії творчого процесу. 4. Вчинок і моральна творчість. Способи вивільнення творчого потенціалу. 5. Чотири складові “сили особистості”: ідеалізм, гармонія, самоконтроль, здолання труднощів. 6. Десять заповідей творчої особистості П. Вайнцвайга.

15	Тема 15. Трансценденція як вищий рівень самоактуалізації людини
	1. Поняття трансценденції.
	2. Порівняльний аналіз характерологічних особливостей здорових самоактуалізованих людей та трансцендентів.
	3. Творчий аспект трансценденції.
	4. Народження, смерть і трансценденція у психотерапії С. Грофа.
5. Трансцендентний досвід і його ставлення до релігії та неврозів.	

План семінарських занять (заочна форма)

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Історичні передумови виникнення гуманістичної психології. Гуманістична психологія як наука і навчальна дисципліна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет, завдання, принципи та значення гуманістичної психології. 2. Актуальність вивчення гуманістичної психології як науки і навчальної дисципліни. 3. Гуманістичний напрямок у психології: історія і сучасність. 4. Філософські передумови виникнення гуманістичної психології. 5. Гуманістичний альтернативний рух – третя сила у психологічній науці. 6. Сучасний розвиток гуманістичних ідей. Основні теоретичні напрямки гуманізму. 7. Базові постулати екзистенційної парадигми. 8. Основні поняття та положення трансперсональної психології. 9. Трансперсональний проєкт у російській культурі. Розвиток християнської психології в сучасному англomовному світі, Україні та Росії.
2	<p>Тема 2. Розвиток гуманістичної психології закордоном. Гуманістично орієнтований підхід до розвитку особистості в Україні.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток гуманістичної психології у США, Німеччині, Франції. 2. К. Роджерс та А. Маслоу як фундатори гуманістичної психології та взірці високодуховного професіоналізму. 3. Внесок Р. Мея, Г.Олпорта і Дж. Б'юджентала у розвиток гуманістичного альтернативного руху. 4. Екзистенційні концепції розвитку особистості у Франції (Ж.-П. Сартр, П. Рікер). 5. Екзистенційні потреби Е.Фромма. 6. Концепція В.Франкла про пошук сенсу життя як мотиваційну тенденціюособистості, ноогенний невроз, поняття про життєвий вакуум.Гуманістичні ідеї Київської Русі. 7. Концепція “сродної праці” Г. Сковороди. 8. Гуманістична концепція дитячого щастя В. Сухомлинського. 9. Особливості індивідуалізації навчання Г. Костюка. 10. Проблеми гуманізації освіти в Україні та раціогуманістичний підхід у психології Г. Балла. 11. Специфіка сучасного гуманістично зорієнтованого навчання, ідеї А. Фурмана
3	<p>Тема 3. Проблема особистості у гуманістичній психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цілісна структурна модель душевного життя людини Філіпа Лерша. 2. Функціональне коло переживання як горизонтальний динамічний біполярно-цілісний зв'язок людини зі світом.

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Модель душевного розширення особистості. 4. Феномен соціалізації індивіда: поняття, зміст, стадії. Кватерність “суб’єкт – особистість – індивідуальність – універсум”. 5. Поняття про Я-концепцію людини як оригінальний конструкт самості (за К. Роджерсом). 6. Когнітивна, емоційно-оцінювальна, поведінкова і спонтанно-духовна складові Я-концепції (за О.Є. Гуменюк). 7. Проблема адаптації у психології. Поняття загрози та захисних психологічних механізмів. 8. Самосприйняття і психологічна адаптація. Самосприйняття і прийняття інших. Зміст, різновиди, типи адаптаційних процесів 9. Аптайм як стан усвідомленості відчуттів, думок, адекватності чуттєвого досвіду. Зв'язок аптайму та поняття «тут і зараз» (гештальтпсихологія). 10. Використання "аптаймівського" і "даунтаймівського" піднесення інформації при спілкуванні з групою (суспільством) або одиничним партнером по спілкуванню.
4	<p>Тема 4. Розвиток ідеї самоактуалізації у творчості психологів-гуманістів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття самоактуалізації та її передумови у гуманістичній психології (за К. Гольдштейном, К. Роджерсом). 2. Філософські передумови концепції самоактуалізації. 3. Проблема добра ізла у творчості фундаторів гуманістичної парадигми. 4. Дослідження свободи вибору психологами-гуманістами. 5. Застосування гуманістичних ідей у психотерапії, навчанні, консультуванні, менеджменті та інших галузях науки суспільної практики. 6. Поняття синергії суспільства (за А. Маслоу). 7. Погляди на суспільство К. Роджерса.
5	<p>Тема 5. Проблема творчості у гуманістичній психології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення творчості. Психологічні теорії творчості (психоаналітична, теорія бісоціальності, екзистенційна теорія М. Бердяєва). 2. Генетична психологія творчості В.А. Роменця. 3. Загальна природа та стадії творчого процесу. 4. Вчинок і моральна творчість. Способи вивільнення творчого потенціалу. 5. Чотири складові “сили особистості”: ідеалізм, гармонія, самоконтроль, здолаття труднощів. 6. Десять заповідей творчої особистості П. Вайнцвайга.

4.3. Завдання для самостійної роботи

Під час вивчення дисципліни студенти отримають бали за такі види робіт:

1. Відповіді на семінарських заняттях.
2. Написання доповіді з зазначених тем. Теми додаються нижче.

1. Відповіді на семінарах. Всього для студентів *денної форми*, навчальним планом передбачено 15 семінарських занять. Відповідь на кожному семінарі оцінюється максимум в 3 бали, в результаті працюючи плідно протягом семестру, студент має змогу отримати **45 балів**.

Для студентів *заочної форми* навчання максимальна кількість балів за відповіді на семінарах становить **45 (5*9 балів)**.

2.Написання доповіді включає: вступ, 2-3 питання основної частини, висновки, список використаної літератури. У вступі визначається актуальність теми, мета й завдання виконуваної роботи; здійснюється аналіз наявної або використаної літератури. В основній частині формулюються 2-3 питання плану, в яких розкриватиметься зміст проблеми, історія становлення й сучасний стан проблеми. Кожне питання має закінчуватися чітко сформульованими, такими, що відповідають поставленим у вступові завданням, висновками. Список літератури повинен включати не тільки підручники та посібники, але й монографії та джерела (не менше 2). Список літератури складається з 5-7 джерел. При цитуванні обов'язково вказати джерело і сторінку, на якій поміщено цитату.

Індивідуальне завдання оцінюється за такими критеріями:

- самостійність виконання та якість оформлення (5 балів);
- логічність і послідовність викладення матеріалу (5 балів);
- використання довідкової літератури за останні 5 років(5 балів).

Таким чином, максимальна кількість балів для студентів *денної* та *заочної форми* навчання – **15 балів**.

Теми для написання доповідей

Тема 1. Гуманістична психологія як наука. Історичний аспект проблеми.

Тема 2. Напрямки гуманістичної психології та їх характеристика.

Тема 3. Представники гуманістичної психології та провідні положення їхньої творчості.

Тема 4. Сучасні методи дослідження гуманістичної психології.

Тема 5. Самоактуалізація як механізм і процес розвитку особистості. Поняття самоактуалізації та його психологічний зміст і обсяг (за К. Гольдштейном).

Тема 6. Ієрархія фундаментальних потреб А. Маслоу як концептуальна модель. Психологічна характеристика основних груп потреб.

Тема 7. Проблема добра і зла в гуманістичній психології та способи її розв'язання.

Тема 8. Концепція здорової особистості В. Франкла. Пошук сенсу життя та “екзистенційний вакуум”: як співвідносяться ці поняття?

Тема 9. Трансценденція самоактуалізації та її передумови. Основні риси

трансцендерів.

Тема 10. Трансцендентний досвід і релігія. Народження, смерть і трансценденція у науковій творчості С.Грофа.

Тема 11. Позитивна Я-концепція як основа духовного вдосконалення.

Тема 12. Особливості застосування особистісно зорієнтованої теорії К. Роджерса та екзистенційної терапії на практиці. Психотехніка у концепції К. Роджерса.

Тема 13. Психодіагностика коефіцієнта самоактуалізації особистості.

Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма навчання:

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Відповіді на семінарах	45 (15*3)
2	Написання доповіді (презентації)	15
3	Складання іспиту	40
	Всього	100

Заочна форма навчання:

13, 14 триместр (для магістрів)

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Відповіді на семінарах	45 (5*9 балів)
2	Написання доповіді (презентації)	15
3	Складання іспиту	40
	Всього (разом з балами за 13 і 14 триместри)	100

5. Підсумковий контроль (іспит)

1. Предмет, завдання, принципи та значення гуманістичної психології
2. Основні компоненти теорії особистості (структура особистості; мотивація поведінки; розвиток особистості; психопатологія; психічне здоров'я; можливість змін внаслідок психотерапевтичного впливу).
3. Основні стратегії дослідження особистості (спостереження, вивчення особистої історії, або метод анамнезу, кореляційний аналіз та експериментальне дослідження).
4. Етичні принципи дослідження особистості.
5. Основні теоретичні напрямки гуманізму.
6. Проективні методи дослідження особистості. Види стимульного матеріалу в проективних методиках.
7. Психодинамічний підхід у вивченні особистості.
8. Сучасний розвиток гуманістичних ідей.
9. Основні поняття гуманістичної психології: особистість, самість, самоактуалізація, свобода, цінність, емпатія, творчість, потреби.
10. Розвиток гуманістичної психології у США, Німеччині, Франції.
11. Внесок Р. Мея, Г. Олпорта і Дж. Б'юджентала у розвиток гуманістичного альтернативного руху.
12. Екзистенційні потреби Е. Фромма.
13. Головна мета, принципи та методи психоаналітичної психотерапії.
14. Гуманістично зорієнтований підхід до розвитку освіти в Україні.
15. Гуманістичні ідеї Київської Русі.
16. Концепція "сродної праці" Г. Сковороди.
17. Екзистенційні концепції розвитку особистості у Франції (Ж.-П. Сартр, П. Рікер).
18. Его-теорія особистості Е. Еріксона як наслідок розвитку ортодоксального психоаналізу.
19. Епігенетичний принцип в его-психології Е. Еріксона.
20. Психосоціальні стадії розвитку особистості за Е. Еріксоном.
21. Поняття кризи в его-психології Е. Еріксона.
22. Основні принципи та концепції гуманістичної теорії Е. Фромма. Типологія характеру в теорії Фромма.
23. Ділема свобода - безпека в теорії Е. Фромма. Механізми втечі від свободи.
24. Екзистенційні потреби людини за Е. Фроммом.
25. Основні поняття та положення трансперсональної психології.
26. Психологічна характеристика основних груп потреб.
27. Сучасні методи дослідження гуманістичної психології.
28. Спостереження та експеримент як основні методи гуманістичної психології.

29. Концепція особистісних рис у диспозиційній теорії Г. Олпорта
30. Типи індивідуальних диспозицій за Г. Олпортом.
31. Характеристики зрілої особистості за Г. Олпортом.
32. Погляд Р. Кеттела на природу особистості.
33. Концепція рис особистості в теорії Р. Кеттела.
34. Застосування факторного аналізу у дослідженні особистості: підхід Р. Кеттела.
35. Структура методики дослідження особистості Р. Кеттела. Процедура дослідження. Обробка результатів та інтерпретація даних тестування.
36. Типологічна модель Г. Айзенка: чотири типи особистості на основі двох незалежних параметрів.
37. Екстраверсія, інтроверсія та нейротизм за Г. Айзенком.
38. Загальні положення теорії оперантного навчання Б. Скіннера.
39. Поняття респондентної та оперантної поведінки в теорії Б. Скіннера.
40. Основні принципи соціально-когнітивного напрямку в теорії особистості (за А. Бандурой).
41. Основні компоненти навчання через спостереження за А. Бандурою
42. Основні положення теорії соціального навчання Дж. Роттера.
43. Поняття локусу контролю в теорії Дж. Роттера. Інтернальний та екстарнальний локус контролю.
44. Метод дослідження локусу контролю Дж. Роттера.
45. Основні принципи когнітивного напрямку в теорії особистості (згідно з концепцією Дж. Келлі).
46. Поняття особистісного конструкта. Застосування теорії особистісних конструктів у дослідженні особистості.
47. Когнітивний підхід у наданні психологічної допомоги. Терапія фіксованої ролі.
48. “Третя сила в психології”. Цілісний та екзистенціалістський погляд на людину в гуманістичній теорії А. Маслоу.
49. Ієрархія потреб за А. Маслоу.
50. Поняття самоактуалізації в теорії А. Маслоу.
51. Дефіцитарна мотивація та мотивація зростання за А. Маслоу.
52. Основні принципи феноменологічного напрямку в теорії особистості (за К. Роджерсом).
53. Я-концепції в теорії К. Роджерса.
54. Поняття “гарне життя” та “повноцінно функціонуюча людина” у теорії К. Роджерса.
55. Принципи терапії, центрованої на людині. Терапевтичні умови конструктивних змін особистості (за К. Роджерсом).
56. Загальні цінності людини за В. Франклом. Логотерапія як практичне застосування екзистенціального аналізу.
57. Визначення особистості в концепціях вітчизняних психологів

58. Загальний аналіз сучасних теорій особистості. Основні тенденції розвитку персонології.

Приклад білету до іспиту

Форма № Н-5.05

Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр

Галузь знань: 05 – Соціально-поведінкові науки

Спеціальність: 053 «Психологія»

Навчальна дисципліна – **ІДЕЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

ІСПИТОВИЙ БІЛЕТ

1. Історія становлення гуманістичної психології (13 балів).
2. Основні поняття та положення психотерапевтичної практики К. Роджерса (13 балів).
3. Дослідження коефіцієнта самоактуалізації особистості. Особливості використання методики (14 балів).

Затверджено на засіданні кафедри психології. Протокол №1 від «__» серпня 20__ року

В.о. завідувача кафедри, доцент

Каневський В.І.

Упорядник, ст. викл. кафедри

Амплєєва О.М.

6. Система оцінювання роботи студентів

Вся робота студента за період вивчення курсу оцінюється у 100 балів максимум. Сума 90 балів і вище оцінюється оцінкою «відмінно», 75-89 – «добре», 60-74 – «задовільно». Загальна кількість балів визначається за формулою: $100=60+40$ (іспит). До заліку студент має змогу набрати 60 максимальних балів.

Студент здає індивідуальні завдання на перевірку відповідно до планових термінів їх виконання. На іспиті студент може отримати додаткові запитання за змістом його індивідуальних завдань.

Іспитовий білет складається з 3 питань. Питання іспитового білету оцінюється у 13, 13 і 14 балів відповідно (1,2-теоретичні питання, 3-практично орієнтоване питання). При відмінному складанні іспиту студент отримує 40 балів. Якщо проходження підсумкового контролю оцінюється добре або задовільно, то бали виставляються в залежності від правильності відповідей на одне з трьох запитань білету. Максимальна сума 60 балів може бути зарахована до загальної суми балів тільки за умов успішного складання іспиту.

7. Рекомендовані джерела інформації

Основна:

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
2. Анастаси А. Дифференциальная психология. Индивидуальные и групповые различия в поведении: Пер. с англ. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 752 с.
3. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості. – Харків: Фоліо, 1996.
4. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика (психодиагностический инструментарий его применение в условиях социальных служб) / Л.Ф.Бурлачук, Е.П. Савченко. - К.: А.Л.Д., 1995.-100 с.
5. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика личности. – К.: Здоров'я, 2001.
6. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь – справочник по психодиагностике.– 2-е изд., доп. и перераб.- СПб.: Питер, 2001. – 528 с.
7. Гуманистическая и трансперсональная психология: Хрестоматия / Сост. К. В. Сельченко. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. – 592 с. – (Библиотека практической психологии).
8. Иващенко А. В. Теории личности в зарубежной психологии: Учеб. пособ. / А.В. Иващенко, Ж.П. Семинага. – М.: Изд-во МНЭПУ, 2011. – 120 с.
9. М.С. Жамкочьян; под ред. В.С. Магуна – М.: Аспект пресс, 2010. – 607 с.
- 10.Мадди С. Р. Теории личности: сравнительный анализ: Пер. с англ. – СПб.: Речь, 2002. – 539 с.
- 11.Менжулин В.И. Расколдовывая Юнга: от апологетики к критике. – К.: Сфера, 2002. – 207 с.
- 12.Основи практичної психології: Підручник / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева. – 2-е вид., стер. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
- 13.Первин Л., Джон О. Психология личности: Теория и исследования / Пер. с англ.
- 14.Практическая психология / Под ред. М.К. Тугушкиной. - 3-е изд., перераб., доп. – СПб.: Изд-во «Дидактика Плюс», 2000. – 336 с.
- 15.Практична психологія та психодіагностика: посібник для лабораторних занять / Укл. Карагодіна О.Г., Шинкаренко О.Д. – К., 2012. – 123с.
- 16.Проективная психология / Пер. с англ. – М.: Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 456 с.
- 17.Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2002. – 255 с.
- 18.Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2001.- 320 с.

19. Романова Е.С. Графические методы в практической психологии. – СПб.: Речь, 2001. – 416 с.
20. Собчик Л.Н. Стандартизованный многофакторный метод исследования личности СМИЛ. – СПб.: Речь, 2000. – 219 с.
21. Сонин В.А. Классики мировой психологии: Биографический энциклопедический словарь / В.А. Сонин, Л.М. Шлионский. – СПб., 2001. – 288 с.
22. Теория личности / К. Холл, Г. Линдсей; Пер. с англ. И.Б. Гриншпун. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2015. – 592 с.
23. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – СПб.: Питер, 2002. – 608 с.

Додаткова:

1. Абрамова Г. С. Введение в практическую психологию. – Екатеринбург: Деловая книга, 2011.
2. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. – М.: Фонд “За эконом. грамотность”, 1995.
3. Берн Э. Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы. – СПб.: Лениздат, 1992.
4. Института Психотерапии, М.: Издательство Института психотерапии, 2003. — 251 с.
5. Лейбин В.М. Словарь – справочник по психоанализу. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.
6. Непомнящая Н.И. Психодиагностика личности: Теория и практика: Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 192 с.
7. Носс И.Н. Введение в технологию психодиагностики. — М.: Изд-во
8. Обозов Н. Н. Типы личности, темперамент и характер. – СПб, 1995.
9. оформ. И.В. Осипов.- Харьков: Фолио, 2012. – 381 с.
10. Психология личности: Тесты, опросники, методики / Сост.: Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова. – М.: Геликон, 1995.
11. Психотерапевтическая энциклопедия / Под ред. Б.Д. Карвасарского. – СПб.: Питер, 2002. – 1024 с.
12. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М.: Прогресс – Универс, 1994.
13. Романова Е.С. Графические методы в практической психологии. – СПб.: Речь, 2001. – 416с.
14. Самосознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. – Самара: Изд. Дом «БАХРАХ – М», 2000. – 234 с.
15. Флоренская Т.А. Диалог в практической психологии: Наука о душе. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 208 с.
16. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогресс, 1990.

- 17.Фрейд А. Психопатологии детства. - М.: Издательский дом NOTA BENE, 2000. – 222 с.
- 18.Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. – М.: Наука, 1989.
- 19.Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательному. – СПб.: – М., 1997.
- 20.Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности: Пер. с нем. /Худож. –
- 21.Фромм Э. Гуманистический психоанализ / Сост. и ред. В.М. Лейбина. – СПб.: Питер, 2002. – 544 с.
- 22.Фурман А. Система інноваційної освітньої діяльності модульно-розвивальної школи та її комплексна експертиза // Психологія і суспільство. – 2005. – № 2. – С. 29–75.
- 23.Хорни К. Самоанализ: Психология женщины. Новые пути в психоанализе. – СПб.: Изд-во С.-Петербур.
- 24.Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. – М.: Прогресс, 1996.